www.kurdistannet.org

دەڵێی دەست بۆ پشکۆ دەبەم

حەمە سەعید حەسەن
(سوید)

دووی ڕێبەندانی (١٩٦٦) کە بیست ساڵ بەسەر دامەزراندنی کۆماری مەهابادا تێدەپەڕێت، لە کفری کیژێک لە دایک دەبێ و ناوی دەنێن: مەهاباد. ساڵی (١٩٧٩) بۆ یەکەمین جار ڕۆژنامەی هاوکاری (شیعر)ێک بۆ مەهاباد قەرەداغی بڵاودەکاتەوە. ساڵی (١٩٨٠) براکەی دەگیرێت و کە دێن بۆ پشکنینی ماڵیان ئەمیش بە تاوانی نووسینی بیرەوەریی قاچاخ و شیعری شۆڕشگێڕانە دەگرن و ساڵێ زیندانی دەبێ، (١٩٨١)دەچێتە ڕیزی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە.

ساڵی (١٩٨٧) بەشی زەمیریاریی لە پەیمانگای کەرکوک تەواو دەکا، بەڵام ئاسایش ڕێ نادات کاری بدرێتێ، ساڵی (١٩٩٢) لە هەولێر یەکەمین کۆمەڵە شیعری (نەخشەی دواڕۆژی کریکار) بڵاودەکاتەوە. ساڵی (١٩٩٣) بوخچەی غەریبیی لە سوێد دەکاتەوە.

ئەدەبی ژنانە

وەک چۆن دەق نهێنییەکانی نووسەرەکەی دەدرکێنێ، هەروا وەڵامی ئەو پرسیارەیش دەداتەوە، نووسەری دەق نێرە یان مێ؟ کەسایەتیی هەموو نووسەرێ بەهۆی بەرهەمەکانییەوە دەناسرێتەوە: (سەیفی دەولە ماسکە، موتەنەببی باسی خۆی دەکا، ئەوە نیچە خۆبەتی دەپەیڤێ نەک زەرادەشت، پێغەمبەر لە گۆڕێدا نییە جوبران خەلیل جوبران خۆی پێغەمبەرەکەیە،)(١) نەورۆزی قارەمانی چیرۆکی (کۆچ)یش مەهاباد خۆیەتی. (شاعیر نەک هەر لەو وشانەدایە کە دەیان نووسێ، بەڵکو لەو شوێنانەی لاپەڕەکانیشدایە کە بە سپێتی ماونەتەوە.)(٢)

ڤیرگینیا ئوڵف دەڵێ: (نووسینی هەر ژنێک هەمیشە ژنانەیە، ناتوانێ ژنانە نەبێ، بەڵام مەبەست لە ژنانە چییە؟ وەڵامی ئەم پرسە گەلێ دژوارە.) لای شوشانا فێلمان فێمینیست ئەو کەسە نییە کە دژی پیاو دەپەیڤێ، ئەوەیە کە بە زمانێک دەدوێ جیا لەو گوتارەی گوزارشت لە ڕوانگەی پیاو دەکا.(٣)

گوارە و ملوانکەم بۆ چییە
با لە ئەستێرەش جوانتر بن،
هەمووی ئەکەم بە قوربانی
ئەو چریەیەی خۆی هەڵواسی بە گوێچکەما.(٤)
(نەجیبە ئەحمەد)

لەمن زیاتر ئەم تفەنگە باوەش دەگری
نە دەتوانێ ماچت بکا، نە منداڵێ بخاتەوە.(٥)
(دڵسۆز حەمە)

کە لە خەو ڕابووم دەموچاوم ناشۆم
تا ئاونگی ماچەکانت
لەسەر گۆنام گوڵ و
لەسەر لێوم خونچەو
لەسەر چاوم دوو ئەستێرە بگرن. (٦)
(شیرین.ک)

مەهاباد قەرەداغیش دەڵێ:
ئاسمان دەسماڵە شینەکەی کۆڵی منە
کوردستانم وەکوو جلی بووکێنی خۆم تیا داناوەو
هەوار هەوار لەگەڵ خۆمدا دەیگەڕێنم.
یان:
دارستان.. کام لق دەکەیتە قردێلە بۆ ڕۆحم؟(٧)
یان:
هاوڕێ زامت لە من کەوێ، منی سەرتاپا بریندار،
هاوڕێ ژانت لە من کەوێ، منی لێواولێو لە ئازار،(٨)

ڕەخنەگری فێمینیست ئەو لایەنانە دەبینێ کە ژنانەن و هیچ ڕێبازێکی ڕەخنەیی دیکە گرنگیی پێ نەداون، لە ڕوانگەی ژنەوە دەڕوانێتە دەقەکەو پێی وایە وەک چۆن نووسینی ژنانە هەیە، هەروا خوێندنەوەی ژنانەیش هەیە.

ڕەخنەگرە فرۆیدی و لاکانییەکانیش وای بۆ دەچن، ژن تێڕوانین و زمانی جیاوازو تایبەتیی هەیە. (٩)

ژن هەیە پیاوانە دێتەگۆ، وەک ژن قسە ناکا لەبری ژنی بێدەنگ دەپەیڤێ. یان زۆر ژن هێشتا کە دەنووسن، هاوزەمان بە دوو زمان دەپەیڤن.

زمانێک کە تایبەتە بە خۆیان و یەکێکی دی کە زمانی زاڵی پیاوانە. زمانی نووسینی ژن هێشتا زمانێکی دیلە، ئەو ژنەی بە زمانێکی ئازاد نانووسێ، با باسی جیاوازیی زمانی ژن و پیاو نەکا. زۆر ژنی نووسەر مێبوونیان بە کۆسپ و لایەنی لاوازی خۆیان دەزانن، مەهاباد بە تەوسێکی پڕ حەسرەتەوە دەڵێ:

تاوانی بەفر سپێتی و
هی گیا سەوزێتی و
هی من کچێتییە.(١٠)

ژنە شاعیری سوێدی ئێدیت سوێدەرگران (١٨٩٢-١٩٢٣) دەڵێ: (من ژن نیم، نە مێم نە نێر، نە ماسیم نە تۆڕ، نە گرم نە

www.kurdistannet.org

ئاو) ئایا شاعیر دەتوانێ بە زمانێکی هاوبەش بنووسێ، زمانێ نە مێیانە بێ، نە نێرانە؟

لای کارۆلین بۆرک لە تیۆری فێمینیزمدا زمان دەکەوێتە سەنتەرەوە، چونکە ژن لە کاتی پەیڤین و نووسیندا خۆی دەخولقێنێ و ناچار دەبێ بە زمانێ بێتەگۆ کە لە زمانێکی نامۆ دەچێ و تەنانەت خۆیشی پێی ئاشنا نییە. گرفت ئەوە نییە کە زمان بەشی دەربڕینی خولیاکانی ژن ناکا، ئەوەیە کە مێ بواری نەدراوە سوود لە توانای زمان وەربگرێت و ناچار کراوە بێدەنگ بێ، لە بەراوردێکدا لە نێوان خۆی و (جیمس جۆیس) دا، ڤەرجینیا ئۆڵف دەڵێ: کە ژن هەستی خۆی دەردەبڕێ، پیاو دەحەپەسێ. (١١)

راهیبە بووم

کاهینە درۆزنەکان دەستیان بۆ درێژ دەکردم، [ئەو شیعرانەی سەرچاوەکانیان دەست نیشان نەکراون لە (هاژەی رۆح)ی مەهاباد قەرەداغییەوە وەرگیراون.]

پیاو کە دەنووسێ بیرکردنەوەی باوکی بە سەریدا زاڵە و دایکی فەرامۆش دەکا، بەڵام ژن با لەژێر کاریگەریتی دایکیشیدا بێ، باوکی هەر لە یادە.

رەنگە مەمکەمانم شاخ بن

پڕ بن لە بەردەقارەمان. (١٢)

ئاشکراترین جیاوازیی لە نێوان ژن و پیاودا، جیاوازیی نێوان لەشی مێ و نێرە، هەر ئەم جیاوازییەیشە وەک هەوێنی دەسەڵاتداریی پیاو و بێدەسەڵاتیی ژن بەگەڕ خراوە، بەڵام جیاوازیی نێوان ئەدەبی پیاوانە و ئەدەبی ژنانە لە جیاوازیی بیۆلۆگی نێوان نێر و مێوە سەرچاوە ناگرێ، جیاوازییەکە کریستیان رۆشەفۆرت گوتەنی ئەوەیە: (ئەدەبی ژنانە ولاتێکە داگیرکراو، ئەدەبی پیاوانەیش ولاتێکە داگیرکەر.) ئەدەبی پیاوانە: باخێکە لەناو شاردا، ئەدەبی ژنانە: زوونێکە لەو کێوانە و تەنیا ژنان خۆیان بەو زوونە ئاشنان، هەر بۆیە بە چاو پۆشین لە کات و شوێن، ئەزموونێکی هاوبەش ژنانی نووسەر پێکەوە دەبەستێتەوە. (١٣)

وەرە یارە شیرینەکەم

پێش ئەوەی بکوژێیتەوە ماچێکی ئاویت بکەم

پێش ئەوەی ببم بە هەڵم تیشکە ماچێکم بکە.

ئەوانەی وای بۆ دەچن بەردی بناغەی گوتاری ژنانە، هێنانە قسەی جەستەیە، بە هەڵەدا دەچن، چونکە نووسین دەنگێکی خوداییە لە ناخەوە هەڵدەقوڵێ و هاواری رۆحە نەک لەش.

لە کلتووری باوکسالاریدا (ژن چونکە کەم عەقڵە، ناتوانێ وەڵامی پرسیارەکانی پیاو بداتەوە، پیاوی عاقڵ لە رستە بێ ماناکانی ژن تێ ناگا، بەڵام ژنان سەرەڕای کەم عەقڵیشیان لە یەکدی تێدەگەن.) (١٤) هەر لەو روانگەیەوە هونەر لە: (خووی نێرە)وە هاتووەو ژنبوون خەوشەو داهێنان تەنیا کاری پیاوە، چونکە قەڵەمەکەیشی وەک ئەندامی نێرینەی خاوەنی هێزی خوڵقاندنە.

شیعرەکانم کە جگەر گۆشەی منن، دەریەدەرن

دڵی نالی چ رەقە، قەت خەمی فرزەندی نییە.

تۆ بڵێی نالی لە هەمان روانگەوە سەرنجی داهێنانی دابێ؟ هەر لەو دیدە پیاوانەیەوە، مێینەی نموونەیی: نەرم و نیان لاواز، گوێڕایەڵ، زمانلووس، لە رووی سیاسییەوە پاسیڤ و کەسێکە هەمیشە پێویستی بە پیاوێکە بیپارێزێ. هەر ژنێکیش کەوی نەبێ، بێ ئاگایە لە دەوروبەر. (١٥)

وەک چۆن ناوبانگی زۆر شاعیری کورد بە شیعری سیاسییەوە بەندە، لەوانە: حاجی قادر، بێکەس، کامەران موکری، پەشێو، هەروایش گەلێ شاعیرو نووسەر بەوە بەناوبانگن کە لە بری ژن دەنووسن، داکۆکیی لێ دەکەن و بۆ یاخیبوون هانی دەدەن، وەک نزار قەبانی و شێرزاد حەسەن، بەڵام ئایا پیاو با شارەزایانەیش بە ناخی ئافرەتدا رۆبچێت و لێزانانەیش خەم و خولیاکانی بەرجەستە بکات، دەتوانێ ببێتە زمانی حاڵی ژن؟

قارەمانی بەشێکی گرنگ لە شیعرەکانی نزار ژنە، هەندێ جار هێندەی ژن ژنانە دەپەیڤێ.

بە پێی لێکدانەوەی فرۆید هەر گرووپێک سەرۆکێکیان هەبووە کە سێکسی بۆ خۆی حەڵاڵ و بۆ ئەندامانی گرووپەکەی حەرام کردووە، بۆیە ئەوانیش رقیان لێ هەڵگرتووەو لە پێناوی کوشتنیدا یەکیان گرتووە. تاوانی باوک کوشتن بەم جۆرە سەری هەڵداوەو هەر لەگەڵ کوشتنی باوکەکەیشدا گرووپەکە هەستیان بە تاوانباریی کردووە، پاشگەز بوونەتەوەو قینیان لە خۆیان بۆتەوە. (١٦) شێرزاد حەسەن لە (حەسار)دا ئەو لێکدانەوەیەی فرۆید بەرجەستە دەکا، لە (کەڵەکوڕان و ئاسکەکچان) (١٧) یشدا لەبەر رۆشنایی بۆچوونەکانی (ولیەم رایش) دا شۆڕشێکی جنسی بەرپا دەکا، گەرچی تووشی نوشوستی دێت.

شێرزاد لەو دوو چیرۆکە و لە گەلێ بەرهەمی دیکەیدا، بوێرانە ئازار و ئارەزووەکانی ژن دەهێنێتە گۆ، بەڵام وەک چۆن دەقێکی عەرەبی با نووسەرەکەی کوردیش بێ و باس لە کوردستانیش بکا، هەر دەکەوێتە ژێر رەشماڵی ئەدەبی عەرەبییەوە، ئەو دەقانەی نزار و شێرزادیش دەربڕی گوتاری پیاوانەن نەک ژنانە.

زمانی شیعریی

خوێنەری شیعرەکانی فرۆیدینگ، نیلس فێرلین و دان ئەندەرسۆن بۆ تێگەیشتن لە مەبەستی ئەو شاعیرە سوێدییانە دووچاری دژواریی نابێ، بەڵام گوننار ئێکەلوێف بە ئاسانی خۆی بە دەستەوە نادا. (١٨) لە شیعری عەرەبیشدا نزار قەبانی رووی دەمی لە خەڵکێکی زۆرە، بەڵام تەنیا هەڵبژاردەیەکی کەم لە شیعرە سەخت و قووڵەکانی ئەدۆنیس تێ دەگەن. بۆ ئەوەی خوێنەر لە شیعری ئەدۆنیس تێ بگات، دەبێ:

* شارەزای کەلەپووری عەرەبی بێ، هەر لە شیعر، پەخشان و رەخنەوە تا قورئان و وتەکانی پێغەمبەر.

* ئاشنای مێژووی دنیا بێ، چ کۆن و چ نوێ.

* دەسەڵاتی بەسەر زمان، رێزمان و رەوانبێژیی عەرەبیدا بشکێ، (١٩) ئەگەر نا (هەندرێن) ئاسا (سارای نەجد)ی لێ دەبێ بە: (سەیارەی نەجدە) (٢٠) هەر بۆیە حەللاج دەڵێ:

www.kurdistannet.org

(ئەوی شارەزای نیشانەکانمان نەبێ، لە دەربڕینەکانمان تێ ناگا.)

مەهاباد دەڵێ:

من زەمینێکم دەویست
گوێ لە رازی پەلکەگیایەک بگرێت و
سکاڵای گەڵایەک بخوێنێتەوە.(٢١)

یان:

با زەوی بوەستێ و
وەک گالیسکەیەکی تەرم هەڵگرتوو رانەبووری.(٢٢)

یان:

دەگەڕێم و تابووتی خۆم لەسەر شانە.

لە شیعری باڵادا وشە، زاراوە، سیمبۆل و وێنە شیعرییەکان گوزارشت لە مانایەکی دیاریکراو ناکەن و ئاماژە بۆ گەلێ تێڕوانین و بۆچوونی مەعریفی و فەلسەفی دەکەن. ئاو دوور لە شیعر شلەیەکی بێ تام و رەنگ و بۆنە، بەڵام لە دێڕە شیعرێکدا دەشێ چەندین لێکدانەوە هەڵبگرێ، لە شیعردا دەگونجێ مرواری: فرمێسک، بەرد: دڵ، مانگ: روو، نێرگز: چاو بێ. ئەمەیش هێڵی جیاکەرەوەی نێوان زمانی شیعری و ناشیعرییە، لە زمانی زانستدا وشە یەک مانای دیاریکراوی هەیە، لە شیعردا نیشانە (دال) چەندین مەبەستی (مەدلول) هەیە. (٢٣) نیشانە نەک هەر دەشێ لای دوو کەس دوو مەبەستی جیاوازی هەبێ، بەڵکو دەشێ لای هەمان کەس لە دوو کاتی جیاوازدا دوو مەبەستی جیاوازی هەبێ، بۆیە مەهاباد کاتێ لە پەراوێزدا مانای هەندێ سیمبۆل و وشەی لێکداوەتەوە (ل: ٦٣ و ٦٦ی میدالیا و ل: ١٤١ و ١٤٦ی پانۆراما) زیانی بە شیعرەکانی گەیاندووە، چونکە رەواندنەوەی تەمومژ لە دەوری کرۆکی شیعر، ساغکردنەوەی مەبەست و بە دەستەوەدانی مانا، لەلایەن خودی شاعیرەوە جگە لەوەی گوڵی گەشی شیعر لە سیس بوون و وەرین نزیک دەخەنەوە، سووک سەرنجدانی ئاستی رۆشنبیریی خوێنەریش دەگرێتەوە.

مەهاباد دەڵێ:

قەڵا قایەکانی متمانە هەرەسیان هێنا.

یان:

مانگ زمانی نەپژا بوو،
ئەستێرە پێی نەگرتبوو.(٢٤)

یان:

فیشەکێک چەپکێک دڵ دەدا لە پەرچەمی تفەنگ.(٢٥)

مەجاز (خوازە) دەرگا لەسەر حەقیقەت دەکاتەوە، شاعیر حەقیقەت دەست نیشان ناکا، ئاماژەی بۆ دەکا، بۆیە ئەوە کاری شاعیر نییە سنووری نێوان مانای راستەقینە و مانای مەجازیی وشەکان ببەزێنێ. شاعیر لە رێی پەنا بردنە بەر خوازەوە خۆی لە راستەوخۆیی دەپارێزێ. لێکدانەوەی خوازەکان گەڕانەوەیە بۆ راستەوخۆیی.

شیعری باڵا باسی فەلسەفە ناکا، بەڵکو خوێنەر ناچاری تێڕامانی فەلسەفی دەکات و پرسیاری لە کن دەورووژێنێ.

(ئەدۆنیس) یەکێکە لەو شاعیرانەی خوێنەر بۆ پرسیاری فەلسەفی کردن هان دەدا، ئەگەرچی شیعرەکانی خوێندنەوەیەکی فەلسەفییانەی جیهان نین. (٢٦) ئەو شاعیرەی مەبەستەکانی خۆی شی بکاتەوە، وەڵامی پرسیارەکانی خۆی دەداتەوە، ئەمەیش سووتاندنی باڵی پەپوولەی شیعرە.

جەلالەددینی رومی (١٢٠٧ - ١٢٧٣) لە شیعرە باڵاکانیدا داوامان لێ دەکا بە وردی و قووڵی سەرنجی ناخی خۆمان بدەین، بەدوای خودی خۆماندا بگەڕێین و هەوڵی ناسینی خۆمان بدەین. (رۆبێرت فیلیپس)ی شاعیری هاوچەرخی ئەمریکایی دەڵێ: (ج. رومی ئەو شاعیرە نائاساییە هەر ئەو پرسیارانەی دەکرد کە ئێستا ئێمە دەیانکەین، بەرەو رووی ئەو گرفتانە دەبووەوە کە ئێستا بەرەو رووی ئێمە بوونەتەوە،) بۆیە حەوت سەد ساڵ بەسەر مەرگیدا تێپەڕیوەو شیعرەکانی هەر زیندوون.

مەهاباد دەڵێ:

هەموو ئێوارەیەک لە قووڵایی ئەستێرەیەکدا
خۆم حەشار دەدەم و دەگەم بە رۆحت. (٢٧)

یان:

گیان فراوانیی گەردوون هەڵدەمژێ.

یان:

لە بانیژەی شیعرێکمەوە تەماشای گەردوون دەکەم.(٢٨)

شیعری عیرفانی بە پەنا بردنە بەر هەندێ زاراوەی سۆفییانە نایەتە دی، تێڕوانینی سۆفییانە شیعری سۆفییانە بەرهەم دێنێ. (زمانی سۆفییانە زمانێکی شیعرییە، تێیدا هەموو شتێ لە سیمبۆل دەچێ. هەموو شتێ خودی خۆیەتی و شتێکی دیکەیشە، وەک نموونە دڵبەر: دەشێ گوڵ، شەراب یان خودا بێ)(٢٩)

ئەدۆنیس دەڵێ:

وڵاتی من ئەو هەورەیە
کە زادەی هەڵمی زەریاچەی هۆنراوەیە.

ئیف بۆنفوا دەڵێ:

وشەکانیش وەکوو ئاسمان
بێ سەرەتان، بێ کۆتایین
کەچی لەناکاو هەموویان
لەناو گۆمێکی بچووکدا گەش گەش دیارن.

ئەو دوو شاعیرە بێ ئەوەی دەست بە داوێنی وشە گەلێ لە بابەتی: فەنا، زوهد، وەجد، تەجەللا... وە بگرن، باڵاترین وێنەی شیعریی سۆفییانەیان کێشاوە.

ئەو دوو شاعیرەیش وەک (محیدینی عەرەبی) سەرقاڵی ئەوەن ئاماژە بۆ ئەو راستییە بکەن کە: (خۆشەویستیی ئەو تاقە ئایینەیە رق و ناکۆکیی لە نێوان سەراپای خەڵکدا ناهێڵێ.)(٣٠)

پەخشانە شیعر... رووبارە شیعر

شیعر تەنیا بە بەکارهێنانی زاراوەی نوێ نابێتە شیعری هاوچەرخ، شیعری نوێ بت دەشکێنێ، تابوو ناناسێ و بە گژ واقیعدا دەچێتەوە. لە رستەی شیعریی نوێدا، وشەکان سەرباز

www.kurdistannet.org

نین بۆ پشکنینی بەیانیان ریز کرا بن، وشەکان بە چاوپۆشین لە سووک تێڕوانینی خوێنەری دەستەمۆ و هەڵچوونی رەخنەگری لە قوڕی واقیعی باودا چەقیو، سەما دەکەن. وشەکان لە ژێر باری دژواری کلتووری دێریندا رەنگی مردوویان لێ نەنیشتووە، زرپ و زیندوون، نالاڵێنن، گۆرانی دەڵێن.

شیعر بەوە نابێتە نوێ، شتە کۆنەکان لە شێوەی تازەدا بڵێتەوە. ستایش کردنی حیزب، هەر پیاهەڵدانی خێڵە با بە شیعری ستوونی نەبێ و بە پەخشانە شیعریش بێ.

مەهاباد دەنووسێ:

گڵکۆکان ئەو لانکە ئەزەلییانەن پڕن لە رۆحی کۆرپە،
لانکەکان ئەو تابووتە شکاوانەن پڕن لە جەستەی پیر.(٣١)
یان: گۆزەی کارەساتەکان کونن
ئەو ناوەیان خەڵتانی رووداو کردووە. (٣٢)

شیعر دەشێ چەند جارێکی بخوێنینەوە، شیعار بە یەک جار لێی تێر دەبین. شیعر دەشێ هەر جارەی شتێکی نوێی تێدا بدۆزینەوە، شیعار هەر خۆی کاوێژ دەکاتەوە، شیعر پێویستی بە لێ رامان و بە قووڵیی تێڕوانینە، شیعار سەرنجدانێکی رووکەشی بەسە، لای (رۆلاند بارت) دوو جۆر دەق هەیە: Readable ئەو جۆرە دەقەیە دوای یەک جار خوێندنەوە لەبەر چاوی خوێنەر دەکەوێ و جارێکی دیکە ناگەڕێتەوە لای Writeable خوێنەر چەند جارێ دەگەڕێتەوە لای هەر جارەی بە جۆرێکی نوێ دەیخوێنێتەوە، یان بە قەولی بارت دەینووسێتەوە.(٣٣)

زمانی شیعری نوێ دەبێ خۆی لە چەوریی رەوانبێژیی دێرین رزگار بکات و لە هەناوی گەرم وگوڕی ژیانی ئەمڕۆوە سەرهەڵبدا. بە زمانێکی کۆت و پێوەند کراو نە باسی ئازادیی دەکرێ و نە شیعری نوێش دەنووسرێ. ئەدونیس دەڵێ: (شیعر بۆ ئازاد کردنی مانا، چ پێویستی بە کۆت و زنجیرە؟).

نوێکردنەوە: لاساییکردنەوەی ئەو شاعیرە عەرەبانە نییە کە لاسایی شەپۆلە شیعرییەکانی رۆژئاوا دەکەنەوە. تازەگەریی دەست بەردان نییە لە شیعری ستوونی و کێشی خۆماڵی، بە پلەی یەکەم پێوەندیی بە روانینی نوێوە هەیە.

مەهاباد دەنووسێ:

ئەو حەوایەی دۆزەخی کردە شەنگترین تاراوگەی رۆح و
بەهەشتی لەبەرچاو خستین،
ئەو نەبووایە کەسمان نەماندەزانی
دۆزەخ یەقینێکی ئەوەندە شەنگەو
بەهەشتیش ئەفسانەیەکی ئەوەندە تاریک.
تۆش هاوەڵە دێرینەکەم مەریەم
ئافەرین کە غووری خوات شکاندو
داتبەزاندە ناو نوێنەکەت.

شیعری نوێ: شیعرێکە خاوێن، تەپوتۆزی بەرهەمی شاعیرانی دیکەی لێ نەنیشتووە، باخێکە لە گژوگیای زیانەخۆ پاکژ کراوەتەوەو شەیدای گوڵەمەزنانەوەو ناوبانگ پەیدا کردن نییە لە رێی سەرکێشیی هەرزەکارانەو هاتوهاوارەوە. شیعری نوێ: ناسکە وەک پەڕەی گوڵ، تیژە وەک خەنجەری دەبان، بەپێچەوانەی رێڕەوی رووبارەوە مەلەدەکات و رووی لە شوێنە مەترسیدارەکانە، چارەسەری ئایدۆلۆژییانە پەسەند ناکات و لەبەردەم سوڵتانی یەقیندا، شمشێری گومان هەڵدەکێشێ.

مەهاباد دەنووسێ:

باران لە دەروازەی دیبەری رۆحدا دەرۆزەی تنۆکێ ئاو دەکات،
ئاگردانی ئامێز لە تاراوگەدا دەرچێ و
لێوەکان کاڵبوونەوەی ماچ تۆمار دەکەن. (٣٤)

کەڵەکەبوونی دیمەنەکان یەکێکە لە رووکارەکانی شیعری نوێ، بە تایبەتی لە شیعری بازنەییدا، پەخشانە شیعر گەلێ جار رووبارە شیعرەو کە دەستی پێ کرد تا کۆتایی وەستانی بۆ نییەو هەر خوڕەی دێ، هەر بۆیە هێندە گوێ بە خاڵبەندیی نادا.
پەخشانە شیعر: کورت و چڕە، بە هێمنی بۆ یەک خوێنەر دەدوێ، پێویستی بە قێژە نییەو بە شکاندنی سنوورەکانی نێوان شیعرو پەخشان، ئەو وردەکارییانە بەسەر دەکاتەوە کە پشتگوێ خراون.

پەخشانە شیعر: کێش فەرامۆش ناکا، کێشە تەقلیدییەکان فەرامۆش دەکا. کێشی پەخشانە شیعر وەک سەمفۆنیا جۆراوجۆرە، پشت بە تاقە رستەیەکی موسیکایی نابەستێ. یەکێ لە نیشانەکانی پەخشانەشیعر ریتمەکەیەتی، هەرچی ئیقاعی هەبوو شیعر نییە، بەڵام هەرچی شیعرە دەبێ ئیقاعی هەبێ. هەمیشە دەڵێین: دیجلە و فورات، هەرگیز ناڵێین: فورات و دیجلە. ئایا لەبەر ئەوەی دیجلە لە فورات گرنگترە؟ نەء، چونکە وا لەسەر زار خۆشترە. شیعر هەمیشە دەبێ ئەم یاسا نەگۆڕە رەچاو بکات. فەرلین دەڵێ: (موسیکای گوتەکان لە ماناکانیان گرنگترە.)

شیعری پووچ

(ئەوی پێی وابێ بە نووسینی قسەی پووچ و بێ مانا دەقێکی عەبەسییانە دەنووسێ، ئەوە تەنیا دەقێکی پووچ و بێ مانا دەنووسێ.)(٣٥) (ساموێل بێکێت) قسەی بێ مانای نەکردووە، باسی بێ مانایی ژیانی کردووە. (مەهدی ساڵح) لە ل:(٧٠)ی ژمارە (٤)ی (گەلاوێژی نوێ)دا دەڵێ:

ئەوپەڕی شەمە جومعەیە
کۆتایی سەربان ئاسمانە.

ئەنوەر مەسیفی لە شیعری (خوێیەکان)دا (ل:١٤٣ی «رامان»ی ژ:٢٦) نەک هەر مشاری ئاسنبڕ ئاسا، (ئاسن و مسی دوو لەت کردووە،) بەڵکو وەک جادووگەر (پێی ژنێکیشی پڕ کردووە لە شیر) هێمنی (گرفتاریش مووی نەدەپساند!)(٣٦) بە پێنج شاعیر: (حەمە عەلی خان، هاشم سەراج، فەرهاد پیربال، محەمەد رەنجاو، تەڵعەت تاهیر) شیعرێکیان نووسیوە هەر لە ناونیشانەکەیەوە: (ئۆزۆ) کەوتوونە هەڵەوە، چونکە ئەو عارەقە یۆنانییە (ئوزۆ – Ouzo)ی ناوە. قارەمانانی ئەو دەقە (لەسەر جادە بێ درەختەکان میز دەکەن، جرت لێدەدەن و داوایش لە کچە شاعیری جەستە مامزی دەکەن، شیعری سێکساوییان بۆ بخوێنێتەوە، تا رستەکان بە زەبری

www.kurdistannet.org

وشەکان بگەنە ئۆرگازم.)(٣٧)
(نایلۆن لە ئاوریشم تازەترە، بەڵام ئاوریشم جوانترە، تەنەکە لە زێڕ نوێترە، بەڵام زێڕ بە بایەخترە.) دەقە پووچ و بێ ماناکانی ئەو شاعیرە (نوێخوازانە) کە پشتیان کردۆتە خوێنەرو سووکایەتیی پێ دەکەن، لە چاو ئاوریشمی شیعری (نالی)دا نایلۆنن و بەبەراورد لەگەڵ زێڕی شیعری (گۆران)دا تەنەکەن. تەنیا ئەوانە دەتوانن دەقی نوێ بەرهەم بهێنن کە شارەزای ئەدەبی دێرینن.
ئەوەی دەسەڵاتی بەسەر زمانێکدا نەشکێ، چۆن دەتوانێ داهێنانی تێدا بکا. گۆران کە دەقی نوێی بە زمانێکی نوێ نووسیوە، بە زمانە دێرینەکەیش دەقی مەزنی وەک: (تاوێ نەگەڕا چەرخی موخالیف بە حسابم)ی بەرهەم هێناوە کە هاوباڵای شیعرە هەرە کەڵەگەتەکانی ئەدەبی دێرینە. ئەوەی بە تەواوی شارەزای بونیادێکی کۆن نەبێ، ناتوانێ نوێی بکاتەوە، ئەمە یاسایەو نەک هەر زمان و ئەدەب، هەموو بوارێک دەگرێتەوە.
مەهاباد شیعری بێ مانا نانووسێ، بەڵام هەندێ جار دێڕ یان وشە لەتوپەت دەکا. کە سەعدی یوسف (واقفە) بەم شێوەیە دەنووسێ:
و
ا
ق
ف
ە (٣٨)
مەبەستێتی وێنەی راوەستان بە پیتەکان بکێشێ، بەڵام ئاخۆ مەهاباد بە چ مەبەستێ
نا
ما
نە
و
ێ (٣٩) لەتوپەت دەکا!
گۆران پێی وا بووە بێ دەستکاریی شیعرە کۆنەکانی بڵاو بکاتەوەو یارمەتی ئەوانە دەدات کە لێکۆڵینەوە لەسەر مێژووی ئەدەب و گەشەکردنی زمانی کوردی دەکەن. (٤٠) بریا ئەویش وەک (واڵت وایتمان) سڵێ لە جوانتر کردنی شیعرەکانی نەکردباوە. شاعیر خۆی بریار دەدا بۆ زۆربە یان بۆ هەڵبژاردە دەنووسێ، بەڵام دەبێ بۆ خوێنەر بنووسێ نەک بۆ رەخنەگر.
منی خوێنەر ئەوەم بە لاوە گرنگە دەقێکی جوان بخوێنمەوە، بە چاو پۆشین لە مێژووی لەدایکبوونی. هەندێ دەقی گۆران گەرچی بوونەتە هۆی سەرخستنی ژمارەی لاپەرەکانی دیوانەکەی، بەڵام لە بایەخی هونەریی ئەو شاعیرە مەزنەیان دابەزاندووە.
دەشێ مەهابادیش وەک گەلێ شاعیری دیکەی کورد لەژێر کاریگەرێتی ئەو تیۆروانینەی (گۆران)دا بێ، ئەگەرنا گەلێ لە شیعرەکانی سەرەتای دەست پێکردنی فەرامۆش دەکردن، یان سەر لەنوێ دەینووسینەوە. چونکە بارانی شیعری مەهاباد کە دایکرد درەنگ خۆشدەکاتەوە، بۆیە هەندێ جار خۆی دووبارە دەکاتەوە.
لە شیعری کاریتەدا دەڵێ:
فرمێسکی قەترانی بە نیگاما دائەچۆڕا
وتم رەنگە گلێنەم بێ، هەڵ ئەوەرێ. (ل: ١٧٩ پانۆراما)
لە شیعری سێ نزایشدا دەڵێ:
نەک هەر ئەشک
هەردوو گلێنەی چاویشت هەڵدەوەرێ. (ل١٧٨ پانۆراما)
ئەم لیریکە تێکستی یەکێ لە گۆرانییەکانی (هاوتا ئەسعەد)ە.
لە شیعری شاخ کێڵگەی گەنمەشامیەدا (ل:٥٤) دەڵێ:
بروسکە فلاشەو ئاسمان وێنەی ئەم هەنگاوە کۆچەرە دەگرێ.
لە چیرۆکی کۆچیشدا (ل:٣٧) هەمان وێنەی شیعریی دووبارە دەکاتەوە:
بروسکە فلاشەو خوا وێنەی ئەم مەرگەساتە دەگرێ.
یان:
گەردوون وەک دەسماڵ لە گەردنمەوە دەئاڵێنم. (ل:٧٣ میداليا)
لە شیعری عەشقی ئاگریشدا دەڵێ:
ئاسمان دەسماڵە شینەکەی کۆڵی منە.
یان:
شەقام بۆینباخی رەشی پرسەیەو
لە ملی زەویدایە. (ل:٥٥ شاخ کێڵگەی)
لە ل:٩٨ی میدالیاشدا دەنووسێ:
یەک جادەی درێژ وەک بۆینباخی پرسە
زەوی دەبەستێتەوە. لە ل:٧١ی میدالیادا دەڵێ:
دیوارەکانی متمانە رووخاون.
لە شیعری (زەردەشت)یشدا دەنووسێ:
قەڵا قایەکانی متمانە هەرەسیان هێنا.
گرنگ ئەوە نییە چەند دەنووسین، ئەوە گرنگە چی دەنووسین. ئەوە چلۆنایەتییە نەک چەندایەتی جێ پێی خۆی دەکاتەوەو کاریگەرێتیی جێدەهێڵێ. (زریان)ی ئەنوەر قادر جاف و (گەردەلوولی سپی)ی لەتیف هەڵمەت دوو کۆمەڵە شیعری وەک قەوارە بچووکن، بەڵام لە جیهانی شیعری نوێی کوردیدا دوو وڵاتی بەرین و دڵگیرو ئاوەدانن.

شیعر و چیرۆک

[رۆمان ئەو رووداوانە دەگێڕێتەوە کە مێژوو فەرامۆشیان دەکا.]
کارلۆس فوێنتس
مەهاباد چیرۆکیش دەنووسێ، گرنگترین کاری وی لەم بوارەدا دەقی (کۆچ)ە کە چیرۆکێکی درێژ یان رۆمانێکی کورتە. رووداوەکانی کۆچ زنجیرەیی لەسەرەتاوە بۆ لوتکەو کۆتایی چنراون و گەلێ جاریش گێڕەوە بۆ رابردوو دەگەڕێتەوە. بابەتی کۆچ کۆڕەوەکەی بەهاری (١٩٩١)ی باشووری کوردستانە.

www.kurdistannet.org

بەسەرهاتەکان تێکەڵکردنێکی هونەرییانەی واقیع و خەیاڵن، ئەگەرچی واقیع بەشی شێری پێ دەبڕێ.

مەهاباد کە خۆی لە کۆڕەوەکەدا بەشدار بووە، قارەمانی سەرەکیی چیرۆکەکەیەو باس باسی خۆیەتی، بەڵام ئەوەی رەچاو کردووە کە چیرۆک دەگێڕێتەوە، راپۆرت نانووسێ، بۆیە شاعیرانە فانتازیای خستۆتەگەڕ. پیکاسۆ دەڵێ: (من وێنەی سروشت ناکێشم، سوود لە سروشت وەردەگرم. جیهان بەو شێوەیە ناخەمە روو وەک دەیبینم، وای نیشان دەدەم وەک بیری لێ دەکەمەوە.) مەهابادیش لەو روانگەیەوە وێنەی کۆڕەوەکەی کێشاوەو ژیننامەی قارەمانی چیرۆکەکەی گێڕاوەتەوە.

یەکێ لە لایەنە گەشەکانی چیرۆکەکە رەنگە ئەوەبێ خوێنەر هەست دەکا نووسەری کۆچ ژنە، بەتایبەتی کە قارەمانی کۆچ ئامێزی پڕ سۆزی بۆ منداڵێکی بێکەس دەکاتە بێشکە، یان کە دایکەکە سەردانی کچە زیندانییەکەی دەکا.

ئەگەرچی ئەو دیوارە بڵندانەی ژانرە ئەدەبییەکانیان لە یەکتری دابڕی بوو هەرەسیان هێناوەو رەگ و ریشەو لق و پۆپی شیعرو پەخشان تێکەڵی یەکدی بوون، بەڵام هێشتا هەر ژانرەو سنووری خۆی هەیە با بە تەلی دڕکاویش دیاری نەکرابێ. گۆتە دەیوت: (شاعیری راستەقینە چیرۆکنووسێکی گەورەیە)، چیرۆکنووسی راستەقینەی ئەم سەردەمەیش شاعیرێکی گەورەیە. (٤١)

لایەنێکی جوانی دیکەی (کۆچ) دەربڕین و وێنەی شیعرییە کە ناو بەناو رووی دەقەکە زێتر دەگەشێننەوە:

دەنگی بەسۆزی رزگار دەتوت بێشکەی رۆحە شەکەتەکەتە. (ل:٢٨) هەنگاوەکانت تەقەڵ تەقەڵ رێگاکەی دەدووری. (ل:٥٧) دارەکان لقی بەفریان گرتووە. (ل:٨٨)

ئەو زمانەی مەهاباد قەرەداغی (کۆچ)ی پێ نووسیوە گەلێ لە زمانی (هیوا قادر و بەختیار عەلی) پاراوترە. هیوا رۆمان دەنووسێ و جیاوازی نێوان: (مل و قوڕگ، کولانەو هێلانە، بزن و بەران، جادەو کۆڵان، ملوانکەو مێخەکبەند، دێڵ و گەماڵ) نازانێ. (٤٢) یان دەنووسێ: (پلیکانەی قادرمەکان، ل:٨٨، داهۆڵێکی لە دارو پەڕۆ دروستکراو، ل:٨٩ قژی بەسەر شان و ملیدا پەخش و ئاڵۆسکاو بۆتەوە، ل: ١٠٣، هەورەبانی سەربان. ل:١٠٤)(٤٣)

ئەوی رۆمان بنووسێ و زمان نەزانێ، وەک ئەوە وایە مامۆستای زانکۆ بێ و بێسەواد بێ، (بەختیار عەلی)یش (رۆمان)ی مەرگی تاقانەی دووەم {ستۆکهۆڵم ١٩٩٧} بە زمانێکی هەژارتر دەنووسێ: (حەقیقەتێکی راستەقینە، ل: ٧، ئافرەتێکی پیر و بەتەمەن، ل: ٩، باخچەی کاکی بە کاکی، ل: ١٩، کراسی شیفۆنی هاوینە، ل: ٢٣، بۆن و بەرامەی پیسایی، ل: ٢٧، کچە بێوەژنەکە، ل: ٣٧، قۆناغە دەمانچە، ل: ٥٣، دووپشکی خەوتوو لەناو گلێنەکانیا نووستوە. ل: ٦٥، مریشکی مردارەی، ل: ١١٧، بزنێکی لاواز، ل: ١١٨. حەپی سەر ئێشە، ل: ١١٩، پیاوێکی نازەنین، ل: ١٢٢، کڵێسەی مەسیحییەکان، ل: ١٣٥، ویستی چاوی خورشید لە گلێنەکەی دەربهێنێ. ل: ١٣٦) بەختیاریش هەست بە جیاوازی نێوان: قوفڵ و ئەڵقەرێز ل: ١٨، بۆن و بۆگەن، کچ و بێوەژن، تفەنگ و دەمانچە، گلێنە و کالانەی چاو ناکات و رۆمان دەنووسێ. مەرگی تاقانەی دووەم زەحمەتە رستەیەکی لە رووی رێنووسەوە راست و مەحاڵە پەرەگرافێکی لە رووی رێزمانەوە دروستی تێدا بێ.

لای مارکسییەکان: زمان رەنگدانەوەی هۆشیاریی تاکە، لای بنەماخوازەکان: هۆشیاریی تاک رەنگدانەوەی زمانەکەیەتی، ئاخۆ ئەو زمانە هەژارەی هیوا و بەختیار رەنگدانەوەی هۆشیارییانە؟ ئاخۆ ئەو زمانە کۆڵەوارە بە کەڵکی ئەوە دێت گوزارشت لە هۆشیاریی بکا؟ (جان کۆهن) دەڵێ: (زمان پۆشاکی بیر نییە، جەستەیەتی، چونکە بیر بێ زمان بوونی نییە) ئایا جەستەیەکی نەخۆش دەتوانێ گوزارشت لە بیرێکی ساغ بکا؟

(عەبدولڕەحمان مونیف) ئەرکی بنیاتنانی ئەو یۆتۆپیایەی لە رێگای کاری سیاسییەوە لێی نائومێد بوو، خستە سەر شانی رۆمان. (محەمەد موکری)یش لە سیاسەتدا تووشی نوشوستی هات، بەڵام لە بواری رۆماندا سەرکەوتنی تۆمار کرد، رەنگە یەکێکی دیکە لە هۆیەکانی نوشوستی هیوا و بەختیار لە بواری رۆماندا ئەوە بێ، خاوەنی ئەزموونی کاری سیاسی نین.

شێرکۆ بێکەس لە ل: ٥٤٥ی بەرگی سێی دیوانەکەیدا {١٩٩٥ ستۆکهۆڵم}

دەڵێ:

من ئەمشەو لە مانگ ئەترسم
ئەڵێی ژنە جادووگەرێکی نەخۆشی سیحربازە. (٤٤)

مەهاباد قەرەداغیش هەندێ جار هەڵەی لەو جۆرەی کردووە:

بۆنی بۆکرووزی ئاو دێ، (ل: ٣٤ پانۆراما) بۆنی زیادەیە.

سەدەی چاخە بەردینەکان. (ل: ١٣٣ پانۆراما) سەدەی زێدەیە.

ئەگەرچی قەدپاڵ و لاپاڵ هاوواتان کەچی مەهاباد دەنووسێ:

لە پەنایەکی ئەم شاخە
بێ قەدپاڵ ولاپاڵەدا جێم کەرەوە. (ئۆقیانووسی سەراب)

چمکی ئاودامانی کراسی خۆر دەگرم. (ل: ١٣٢ پانۆراما) چمکی کراسی ئاودامانی... راستە.

کێڵگەی نەزۆک پەڵە ئەدا. (ل: ١٣٦ پانۆراما) ئەوەی پەڵە دەدا کێڵگە نییە، بارانە.

دەرەلنگی رانکوچۆغە، (ل: ١٥٩ پانۆراما) رانک: شەرواڵە دەرەلنگی هەیە، بەڵام چۆغە: {چاکەتە} دەرەلنگی نییە، چونکە لنگ: لاقە.

چارەنووسێ چاوەڕێتە
رەش وەک رەژووی ئاگردانی ماڵە رەنجدەر. (ل: ١٦٧ پانۆراما) رەژووی ماڵی پاشایش هەر رەشە.

کاریتە: (ل: ٢٠٤ پانۆراما) رەشماڵ نییە، دیرەک، نێرگەی خانووە.

بەروار: بە مانای رۆژ یان مێژوو نایە، ئەوە هەڵەیەکی باوە، بەروار: ناوقەدی شاخە.

www.kurdistannet.org

بەم دەستەکەی گۆچانێکی سەر چەماوەو
بەو دەستەکەی تفەنگێکی سەربڵندی هەڵگرتبوو.

هەموو گۆچانێ سەری چەماوەیە، کەمە: سەرە چەماوەکەیەتی. عەلی مەردان دەڵێ:

پشتم شەق بوو، چەماوە
هەر وەکوو کەمەی گۆچان.

پەیکەر: محەمەد بەنیس وتەنی (یەکێکە لە رەگەزە گرنگەکانی شیعرو ئەرکی ئەوەیە دەقەکە کۆبکاتەوەو بوار نەدات بڵاوبێتەوەو لە دەست دەربچێ.) کەم و پوخت ئەو یاسایەیەکە شاعیر دەبێ هەمیشە دەستی رێزی بۆ بە سنگەوە بگرێ، لە وڵاتی شیعری مەهاباد دا ئاڵای: چڕیی نەک درێژ دادڕیی، هەندێ جار شەکاوەیە: رووبارم گرێ دا

وەک فەقیانەیەکی نهێنی تیا حەشار دراو، (ل: ٣٩ شاخ..)
پردێک دوو کەناری زیز ئاشت دەکاتەوە، (ل: ١٩ میدالیا)
رۆحم چاڵاوگەی بارانی تیشکە، (ل: ٣٩ شاخ..)

بەڵام هەندێ جاریش ئەوی بە وشەیە دەوترێ، بە دێڕێ دەیڵێت:

دەیانەوێ گوڵی کچێتی بژاکێ
بێ ئەوەی ئارەزووی لێ بێ بیکەن بە ژن، (ل: ٧٧ پانۆراما)

هەموو وشەکانی رستەی دووەم زیادەن، خوێنەری ئاسایی نەک زیرەک، بە دێڕی یەکەم لە مەبەستی مەهاباد تێ دەگا.

شیلەو هەنگوین

دریدا: دووبارەبوونەوەی دەق، کریستیڤا: بەرهەم هێنانەوەی دەق، فۆکۆ: دەسەڵاتی ئەرشیف، باختین: دیالۆگ، هارۆڵد بلوم: دەسەڵاتی شاعیری دێرین بەسەر شاعیری نوێوەو (بارت) یش باسی ئەوە دەکات کە نووسەر گوزارشت لە خودی خۆی ناکا، نووسراوە دێرینەکان تێکەڵ دەکات و سەر لە نوێ دایان دەڕێژێتەوە. (٤٤) (هەژار) کە زەحمەتە هیچ شاعیرێکی کورد هێندەی وی دژی ژن بوو بێ، لەم بوارەدا قسەیەکی سەرپێی جوانی کردووە: (شاعیر دەبێ وەک مێشهەنگوین وا بێ، شیلە لە گوڵان هەڵمژێ و لە پاش دەستکاری کردنێکی وەستایانە بە شکڵی هەنگوین هێقی بکاتەوە.)(٤٥)

من و هەور
بۆ ئەشکی قەتیسماو ئەگرین
بۆ بارانی خنکاو ئەگرین
بۆ زەریای شەپۆل دزراوو
بۆ دارستانی لق و رەگ
سووتاو راگوێزراو ئەگرین. (ل: ٥٠ پانۆراما)

ماوەیەکە مەهاباد قەرەداغی سێبەری درەختی شاعیرانی کوردی بەجێ هێشتووەو لە هەوڵی بنیاتنانی ماڵی شیعری خۆیەتی، ئەمیش لە سفرەوە دەستی پێ نەکردووە، ئەستێرەی کاریگەرێتیی شیعری: عەبدوڵڵا پەشێو، لەتیف هەڵمەت و چەند شاعیرێکی کوردی دیکە هەندێ جار بە ئاسمانی شیعرە کۆنەکانییەوە دیارە: مەهاباد لە ژێر کاریگەرێتیی (سەربازی ون)ی پەشێودا دەنووسێ:

هەر کانیە ئەستێرەی تیا نەخنکابێ
هەر چیایە لە بناریا داربەڕوویە نەسووتابێ
هەر گاشە بەردێ لە بنیا دڵۆپێ خوێن نەڕژابێ،(ل: ١٥٠ پانۆ..)

دوازدە وانە بۆ منداڵان شیعرێکی بەناوبانگی پەشێوە، مەهابادیش (سێ وانە بۆ منداڵان)ی نووسیوە. پەشێو دەڵێ:

تاڵێکی پرچت نەماوە تێر تێر بۆنم نەکردبێ،
جێی دەرزییەک لە سنگی برسیت نەماوە
پەنجەم پەی پێ نەبردبێ.(٤٦)

مەهابادیش دەڵێ:

تۆزقاڵێکی جەستەم نەما ژەهری تاوان نەی پێکابێ،
بستێکی ئەم دڵە نامۆیەم نەماوە
پارچە ئازارێکی گەورەی وەک ئاڵا تیا هەڵنەکرا بێ.

لەتیف هەڵمەت دەڵێ:

ئەگەر نەخشەی هەموو جیهان تێکدەنەوە
کە سنووریان کێشایەوە دووبارە...

مەهاباد دەڵێ:

نەخشەی گشت جیهان بسڕنەوەو
سەر لە نوێ نەخشەی بکێشن.

(بە پەنجەکانم دەتبینم) ناونیشانی کۆمەڵە چیرۆکێکی دڵشاد مەریوانییە، ١٩٧٨ چاپکراوە، مەهابادیش لە ل:١٩ی شاخ کێڵگەی گەنمەشامییەدا دەنووسێ: بە پەنجەکانم دەمبینی.

فەرەیدوون عەبدول بەرزنجی (١٩٨٤) دەڵێ:

کە من هەرگیز بە تۆ نەگەم
ئیتر بۆ نەبمە دێوانە، (٤٧) کەریم کابان ئەم شیعرەی کردووە بە گۆرانی،

مەهابادیش (١٩٨٧) دەنووسێ:

کە دەزانم بە تۆ ناگەم
چۆن شێت نابم وەک دێوانە.

رۆڵی شیعر

مەهاباد بۆ گۆڕینی خودی خۆی و ئەوی دی دەستی داوەتە چەکی نووسین، دەیەوێ خۆی و ئەوی دی چاکتر و پێوەندییەکان گەرمتر و ژیان جوانتر بکا.

ئایا شیعر ئەو ئەرکانەی پێ جێبەجێ دەکرێ؟ شیعر ناتوانێ جیهان بگۆڕێ، بەڵام دەتوانێ وا بکا ئینسان پتەوتر خۆی لەبەردەم دژوارییەکاندا رابگرێ، ئایا شاعیر دەتوانێ چاو لەو کارەساتانە بپۆشێ کە یەخەی مرۆڤایەتیی دەگرن؟ لای مەهاباد کۆڕەوەکە دەبێتە هەوێنی رۆمانێکی کورت و لە سەرچاوەی ژانی ئەنفالیشەوە شیعرێکی درێژ: (شاخ کێڵگەی گەنمەشامییە) هەڵدەقوڵێ:

کەنیشک؛ دەبوو بە پەپوولەو
کوڕ چۆلەکەو

www.kurdistannet.org

بارانی لم دەیخنکاندن، (ل: ١٥ شاخ)
سەرگۆن پۆلس دەڵێ: (ئەو میوانەی بێ شمشێر هاتە ماڵەکەم، کە رۆی سەرمی لەگەڵ خۆی برد.) مەهابادیش بە زمانێکی هێمنی وەک خورەی کانی نەک هاژەی چەم گوزارشت لە ئەنفال دەکا. شیعری مەهاباد بە دوو شاباڵ دەفڕێ: یاخیبوون و بەرەنگاربوونەوە، ئاخر شیعر شێوەیەکە لە شێوەکانی بەرەنگاربوونەوەو هەوڵدانێکە بۆ یاخیبوون لە مردن، ئەوە نییە شیعری جوان هەڵۆی نەمریی کەویی دەکا.
کاترینە هۆڵم ٢٢-١٠-١٩٩٨

سەرچاوەکان

....

(١) خالده سعيد -المرأة، التحرر، الابداع ص ٩٠ الدار البيضاء ١٩٩١.
(٢) هنري ميلر- رامبو و زمن القتلة ت: سعدي يوسف ص: ٩٨ بيروت ١٩٧٩
(٣) Claes Entzenberg & Cecilia Hansson Modern lit eraurteori fran rysk formalism till dekonstruktion Del 2s. 232 & 241 Studentlitteratur Lund Andra upplagen 1997.
(٤) نەجیبە ئەحمەد- بەهارە گریان ل: ١٨ ئینتیشاراتی ناجی بانە.
(٥) لە کۆتاییدا بیرم کەوتەوە - دڵسۆز حەمە ل ٥٠ سوێد ١٩٩٦
(٦) شیرین. ک - گەلاوێژی نوێ ل: ٧٠ ژ: ٧ حوزەیرانی ٩٨ سلێمانی.
(٧) مەهاباد قەرەداغی - شاخ کێڵگەی گەنمشامییە ل: ١٧ ستۆکهۆڵم ١٩٩٤
(٨) مەهاباد قەرەداغی - پانۆراما ل: ١٦٩ سوێد ١٩٩٣.
(٩) سەرچاوەی سێیەم ل: ٢٢٧
(١٠) مەهاباد قەرەداغی - میدالیا ل: ٦٣ ستۆکهۆڵم پەخشخانەی نەورۆز.
(١١) سەرچاوەی سێیەم ل: ٢٤٣و ٢٤٤.
(١٢) پانۆراما ل: ٤٧.
(١٣) و (١٤) سەرچاوەی سێیەم ل: ٢٤٩ و ٢٧٨.
(١٥) سەرچاوەی یەکەم ل: ٩١.
(١٦) محمد الجود- مفهوم القمع عند فرويد و ماركوز ص ٣٠ دار محمد علي ١٩٩٤ صفاقس.
(١٧) شێرزاد حەسەن- گەرەکی داهۆڵەکان ١٩٩٧ سلێمانی.
(١٨) En poesi Antologi (1979-1989) s.5 Tago Forlag Tidskriften Attio Tal 1990 stockholm.
(١٩) اسيمة درويش - تحرير المعنى، فصول ص: ٣١١ خريف ١٩٩٧ القاهرة.
(٢٠) ئەدونیس دەڵێ: لا شميم ولا نجد، هەندرێن کردوویە بە: نە بۆنێ، نە فریاگوزارێ، رامان:ژ: ١٥ ل: ١٠٨ ئەیلوولی ١٩٩٧ هەولێر.
(٢١)و (٢٢) ل: ١٨ و ل: ٣٣ شاخ...
(٢٣) د. محمد مفتاح - تحليل الخطاب الشعري ص: ٨٣ ط٢ بيروت ١٩٨٦.
(٢٤) ل: ٤٠ شاخ.
(٢٥) ل: ١٧ میدالیا
(٢٦) عادل ضاهر- قراءة فلسفية ل (الكتاب) ص: ٢٨٧ فصول، خريف ١٩٩٧
(٢٧) ل: ٨٨ شاخ
(٢٨) ل: ٧٣ میدالیا
(٢٩) ادونيس - الصوفية والسريالية ص: ٢٣ط: ٢ دار الساقي ١٩٩٥ لندن
(٣٠) هادي العلوي - مدارات صوفية ص: ١٦١ دار المدى ١٩٩٧ دمشق.
(٣١)و (٣٢) ل: ٤٧ و ل: ٧١
(٣٣) د. عبدالعزيز حموده - المرايا المحدبة ص: ٣٣٥ عالم المعرفة ١٩٩٨
(٣٤) ل: ١١ میدالیا
(٣٥) ص: ٣٩ المرايا المحدبة
(٣٦) گرفتارم گوڵم موو ناپسێنم، هێمن - تاریک و روون ل: ١٢٩ چاپی سەیدیان مەهاباد
(٣٧) ئاڵای ئازادی ژ: ٢٧٢ ل: ٥ رۆژی ٣ی ٨ی ٩٨.
(٣٨) سعدي يوسف - الاعمال الكاملة، مجلد ٣ص: ٣٣٤ دار المدى ١٩٩٥
(٣٩) ل: ١٥ شاخ..
(٤٠) گۆران -بەهەشت و یادگار (سەرەتا) چاپخانەی مەعاریف ١٩٥٠ بەغدا
(٤١) فاضل العزاوي - جيل الستينات ص: ٢٣٧ دار المدى ١٩٩٧ دمشق
(٤٢) هیوا قادر - ئاوێنە سەرابییەکان لاپەڕەکانی: ٩٣، ٨٩، ١٤٤، ١٠٠، ٢٠٥، ١٦١ کتێبی هەرزان ١٩٩٦ سوێد
(٤٣) سەرچاوەی پێشوو
(٤٤) ص: ٢١٦ المرايا المحدبة
(٤٥) هەژار- چێشتی مجێور ل: ٤٠ پاریس ١٩٩٧
(٤٦) عەبدوڵڵا پەشێو - شەونامەی شاعیرێکی تینوو ل: ٥٣ چاپی سەیدیان
(٤٧) فەرەیدوون عەبدول بەرزنجی - کە بیر لە تۆ دەکەمەوە ل: ٤٧ چاپخانەی بێسارانی ١٩٩٨ سلێمانی.